

Міністерство освіти і науки України

Національний університет харчових технологій

**80 МІЖНАРОДНА НАУКОВА
КОНФЕРЕНЦІЯ
МОЛОДИХ УЧЕНИХ,
АСПІРАНТІВ І СТУДЕНТІВ**

*“Наукові здобутки молоді –
вирішенню проблем харчування людства
у XXI столітті”*

Частина 4

10–11 квітня 2014 р.

Київ НУХТ 2014

4. Семантика найменувань професій в українських топонімах

Ольга Устименко, Наталія Науменко
Національний університет харчових технологій

Вступ: Наука, що вивчає первісне (істинне) значення слова, зветься *етимологією*. Це слово запозичене з грецької мови, де «етимон» – «істина». Завдання її – прояснити походження і значення якогось слова через зіставлення його зі спорідненими словами тієї самої чи іншої мови. Та чи істинним було лише первісне значення слова? Можна сказати, що слово, поки воно живе серед людей і служить їм, завжди істинне. Але розкриваючи секрети слова-назви, ми тим самим розкриваємо й секрети історії, заховані в ньому, і секрети людської думки, винахідливості, таланту.

Особливо це стосується назв поселень України, які походять від назв професій, фахів, слів, які позначають суспільний статус людини. Вивчення таких назв є джерелом цікавих і важливих даних не лише для мовознавців, а й для істориків. Як у деяких пісень, які вважалися народними, зрештою знаходилися автори, так і в багатьох географічних назв, які досить тривалий час були «невідомого походження», є свої прообрази – представники професій, іноді маловідомих.

Дані щодо назв поселень України, похідних від професій та ремесел, розглядаються як чинник зацікавлення студента у вивченні як української мови, так і інших соціогуманітарних курсів – історії України, культурології, релігієзнавства, формування різнобічного погляду на майбутню професію. Тому метою цієї роботи стало виявити основні аспекти людської діяльності, явлені в українських топонімах, пов'язаних із харчовими виробництвами.

Матеріали та методи: Українські топоніми, пов'язані з найменуваннями професій у харчових виробництвах, добиралися для вивчення за картами та атласами сучасної України. До дослідження цих топонімів застосовано традиційні лінгвістичні методи – етимологічний, зіставний, порівняльний, а також аналітичний, за допомогою якого виявлено функції назв міст у художній літературі.

Результати: У назвах наших поселень залишилися сліди діяльності попередніх поколінь – від найдавніших (видобування і торгівля сіллю, медом, льоном, деревиною, вугіллям тощо) до нових і новітніх (вилавка металів, машинобудування) [1].

На географічній карті України можна побачити декілька схожих між собою назв, пов'язаних із бджільництвом – галуззю стародавнього тваринництва: БОРТНИЧІ (передмістя Києва), БОРТНИКИ (Вінницька, Івано-Франківська, Київська, Львівська області), БОРТЯТИНЕ (Львівська область), БОРТНІВ і БОРТНОВЕ (Волинська область). У старезних липових лісах траплялися дуплисті дерева, які називалися

бортями – в них гніздилися дикі бджоли. Люди, які мандрували липовими лісами, знаходили борті, викурювали головешками бджіл і виламували стільники; ці люди називалися бортниками. Знаряддя бортництва – спеціальні ножі для вирізування стільників – знайдено в розкопках лісової та степової зон України.

Відоме таке заняття з VII століття. Оскільки на нашій землі цукру тоді не виробляли, його замінював мед. Поширеними були напої з меду (межигірський, старосвітський тощо), які варилися при княжому дворі та в сім'ях знатних бояр. Згадки про цей напій спостерігаються в давньоруських літописах, народних думах і піснях, творах писемної літератури: «...коливо з куті зробили, Сити із меду наситили...» (І. Котляревський, «Енеїда»); «Ой не п'ється горілочка, Не п'ються й меди...» (Т. Шевченко, «Ой не п'ється горілочка...»).

Якщо вже згадано про мед як давньоукраїнський хмільний напій, то варто звернутися й до інших назв, пов'язаних із виготовленням подібних напоїв:

БРОВАРИ (передмістя Києва). Відомості про історію цього міста досить скупі. За часів Давньої Русі на місці сучасного селища було якесь поселення, але назва його не збереглася. Сучасна назва міста згадується в документах XVII ст.; пізніше, у XVIII ст., воно належало Києво-Печерській лаврі. У XVII-XVIII ст. броварня – це невеличке підприємство, де виготовляли (варили) пиво. Слово «бровар» запозичено з німецької мови через польську в досить давні шляхи (brauen – варити, brauer – пивовар; Див. тж. «Енеїду» І. Котляревського). Були ще й винниці (винокурні), де виготовляли (курили) горілку. Пиво варили броварники, а горілку курили винники (винокури) [2]. Останні дві назви перейшли також у прізвища Винник і Винокур та похідні від них: Винокуров, Винничук, Винниченко тощо.

Висновки: Через назву можна довідатися, що приваблювало переселенців, що для них було найважливіше при виборі місця, якими, зрештою, вони були – ці першопоселенці, бо це були наші предки, а нам не має бути байдуже, як складалася їхня доля впродовж століть.

Так із окремих назв в уважного читача поступово складатиметься мозаїчна картина життя українського народу в минулі віки: кожна назва, коли з'ясовано її походження і значення, перестає бути звичним, щоденним і буденним найменуванням села, залізничної станції, містечка, міста, – вона стає свідченням історії чи деталлю географії.

Література

1. Коваль А. П. Знайомі незнайомці / А. П. Коваль. – К.: Либідь, 2000. – 120 с.
2. Карагодін, Г. М. Книга о водке и виноделии / Г. М. Карагодін. – 2-е изд. – Челябинск : Урал-Ltd., 2004. – 470 с.